

NRC Next 6 maart 2020

Het virus trekt aan de noodrem

Essay Misschien dwingt een pandemie ons tot nederigheid naar onze medebewoners op deze aarde, schrijft Emma Bruns .

Al met al zijn ze toch altijd in de meerderheid geweest. Weliswaar niet groot van stuk en ook niet uiterst zichtbaar, maar ze hebben zo in de loop der jaren wel hun stempel gedrukt op de wereldgeschiedenis. In tegenstelling tot de mens, die zichzelf over het algemeen zeer serieus neemt en met das en chauffeur op weg gaat naar een zaal vol pluche om de ernst van de situatie te bespreken, hebben virussen onder elkaar minder woorden nodig. Dat hindert niet. Naar het Rotterdamse gezegde zijn woorden immers slechts de voorbode van wat er werkelijk toe doet: de daden.

En zo kan het gebeuren dat deze kleine groep partikels als collectief plots aan de noodrem weet te trekken om een probleem op te lossen dat ons schuifelend de nek om draait.

Met de ontwikkeling van onze hersenen lijken we problemen op te delen in vier kwadranten. In oplopende graad van moeilijkheid: problemen op de korte termijn die concreet zijn (een ondergelopen keuken, een gebroken been), problemen op de korte termijn die abstract zijn (extreem hoge bloeddruk of een burn-out), problemen op de lange termijn die concreet zijn (zwerfafval in het bos, ongeneeslijke kanker) en langetermijnproblemen die ook nog eens abstract zijn (roken of klimaatverandering).

Die laatste categorie heeft vaak de grootste consequenties omdat we er nu niet zoveel van merken, terwijl we er wel nu iets aan zouden moeten doen. En dat is precies waar de *hivemind* , de collectieve intelligentie van de familie van *Coronaviridae* , een gat in de markt heeft gevonden.

De mens, ikzelf inclusief, is zich nauwelijks bewust van wat pleziertripjes naar Rome en Parijs met easyJet met het klimaat doen. Althans, er is een groep die zich druk maakt, inclusief een stel jongelui, maar daar hebben we eigenlijk geen zin in. Als iets voor je eigen bestwil is, heb je er zelden zin in. We denken er soms aan, om daarna weer te verdrinken in de realiteit van de dag. Want urgenter. Premier Rutte laat zich er zelfs op voor staan: met visie kom je nergens, de pragmaticus vindt in het hier en nu een oplossing voor elk probleem en werkt daarbij samen met wie het hem uitkomt.

Daar heb je het dan als witte neushoorn, vogelbekdier of bedreigde zomerbij maar mee te doen. Je leeft in een tijd waarbij één soort genoeg hersenen heeft om roofofbouw te plegen op de rest, maar die om zichzelf te ontstijgen te weinig neocortex bezit – het deel van de hersenen waar de hogere functies zetelen, zoals abstract denken. **Onze neiging om pragmatisch de problemen van vandaag en morgen te laten prevaleren en daarmee te accepteren dat er een massale verarming van de biodiversiteit optreedt, is op z'n zachtst gezegd, zorgelijk.**

Maar wie niet zichtbaar is, moet creatief zijn in zijn vermogen zich te laten gelden. Wie erin slaagt de kracht van de tegenstander te benutten, beschikt over het beste wapen. Zoals een pandemie, de uitbraak van een niet al te dodelijk maar wel besmettelijk virus; een concreet probleem met gevolgen op de korte termijn dat de heersende soort een spiegel voor zal houden en hem zal

dwingen tot nederigheid naar zijn medebewoners op deze aarde. Een tegenaanval van de natuur die sneller *viral* gaat dan welk fragment van Yolenthe dan ook.

Boven China is de luchtkwaliteit nog nooit zo goed geweest. Op de operatiekamers zouden onze voorraden van gazen, maskers en operatiejassen in gestaag tempo op kunnen raken. **Voor het eerst neemt ons project om na te denken over slimmere vormen van hergebruik een vlucht.** Als straks de iPhones niet meer geleverd kunnen worden, gaan we misschien weer met elkaar praten.

Kunnen we empathie voelen met de natuur? Als we zintuigelijk verbinding kunnen maken. Wie een eend zelf uit de lucht schiet en het warme lijf van organen ontdoet, eet het later met meer respect op dan wie een tam exemplaar netjes verpakt onder de zelfscanner houdt. Maar hoe minder een wezen op ons lijkt, hoe kleiner de kans dat we ons eigen gemak zullen opofferen voor de andere partij.

‘De natuur’ is vooral een hinderlijk fenomeen geworden dat zorgt voor files bij glad wegdek en bladeren op het spoor. De natuur lijkt dat, louter gedreven door overlevingsdrang, zelf te begrijpen.

Angst heet een slechte raadgever, maar in praktijk is hij de enige die onze bagatelliserende geesten in kan dammen.

Sinds de Verlichting, ook een woord dat alleen de menselijke soort had kunnen bedenken, is ‘Ik denk dus ik ben’ voor veel mensen de meest vanzelfsprekende zaak. En daarmee is het behoud van het ik in deze maatschappij ook het hoogst haalbare.

Selfiesticks, MijnBelastingdienst en Instagram willen jou vooral het gevoel geven dat je een uniek wezen bent in deze wereld, waarbij het loont om je vooral autonoom, onafhankelijk en zelfstandig op te stellen.

Onafhankelijk? Zelfstandig?

In praktijk is die selfiestick het product van een collectieve inspanning van talloos veel partijen, van grondstof tot de webwinkel waar het algoritme van Bol.com het onder je aandacht brengt. Het is een illusie dat het kopen van dat voorwerp een autonoom besluit is; het is eerder voorbestemd, een Cassandra-achtige profetie. Maar dat idee drukken we liever weg.

Virussen zijn geen organismen, ze hebben per definitie een gastheer nodig om hun eigen genetisch materiaal te kunnen verspreiden. Ze zijn bij voorbaat geprogrammeerd om zich afhankelijk van hun omgeving op te stellen. Niet dat ze daar bewust rekening mee houden, maar de natuur heeft het zo bepaald.

Ze gaan trouwens al iets langer op deze aarde mee dan wij, en de kans is groot dat ze ons ook ten onder zullen zien gaan. Althans, als we menen dat wij hen niet nodig hebben. De *corona*, de kroon, werd in het Romeinse rijk overhandigd aan iemand voor bewezen diensten. Mede namens de panda en de zomerbij – die naam lijkt me geheel terecht.

Emma Bruns is arts-onderzoeker en chirurg in opleiding.